

**Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 20
hallituksen esityksen johdosta laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta**

Eduskunta on 29 päivänä syyskuuta 1982 lähettänyt valiokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 116. Tässä yhteydessä valiokunta on päättänyt ottaa myös käsiteltäväksi eduskunnan 26 päivänä loka-kuuta 1982 valiokuntaan lähettämät ed. Södermanin ym. lakialoitteen n:o 16 laiksi rikoslain täydentämisestä väkivalta kuvauksen levittämistä koskevilla säännöksillä, ed. Astalan ym. toivomusaloitteen n:o 26 raakojen ja väkivaltaisten videofilmien levittämisen ehkäisemisestä sekä ed. Kortesalmen ym. toivomusaloitteen n:o 19 (1981 vp.) seksuaali- ja väkivaltaviihteen leviämisen ehkäisemisestä.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Paavo Nikula ja lainsäädäntöneuvos Mikko Könkkölä oikeusministeriöstä, neuvotteleva virkamies Jukka Liedes opetusministeriöstä, toimistopäällikkö Veli Tiuhonen tullihallituksesta, oikeusneuvosmies Liisa Lehtiö Helsingin raastuvanoikeudesta, ylikomisario Väinö Rantio ja komisario Aulis Kosonen Helsingin poliisilaitoksesta, osastopäällikkö Jyrki Ritamo Helsingin kaupungista, toimistopäällikkö Jerker Eriksson valtion elokuvataarkastamosta, psykiatri Pirkko Turpeinen, toiminnanjohtaja Ilkka Väänänen ja ohjelmajohtaja Matti Lehto Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, opetusneuvos Antti Henttonen Kansalaiskasvatuksen Keskuksesta, erikoistutkija Martti Soramäki ja oikeustieteen kandidaatti Kaj-Peter Mattsson Oy Yleisradio Ab:stä, osastopäällikkö Matti Kemiläinen Mainos TV:stä, toiminnanjohtaja Arto Alaspää Ääni- ja Kuvatallennetuottajat ry:stä ja puheenjohtaja Pentti Hovinmaa Videoryhmä ry:stä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että raakaa väkivaltaa esittävän elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen kaupan tai vuokrattavana pitäminen taikka vastikkeellinen luovuttaminen säädettäisiin rangaistavak-

si. Sellaisen elokuvan tai tallenteen vastikkeetonkin luovuttaminen 16 vuotta nuoremmalle olisi rangaistavaa. Rangaistussäännöksiä ei sovellettaisi, jos väkivallan esittämistä olisi elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Rangaistussäännöksiä ei sovellettaisi myöskään, jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi.

Lakialoitteessa n:o 16 ehdotetaan, että elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen maahantuonti ja valmistaminen säädettäisiin myös rangaistavaksi sen ohella, mitä hallituksen esityksessä on esitetty. Rangaistussäännöstä ei aloitteen mukaan kuitenkaan sovellettaisi, jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys olisi elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi tai olisi radiovastuusta annettujen säännösten mukaisesti sellaisenaan esitetty yleisradiotoiminnassa. Maahantuoja ei myöskään tuomittaisi rangaistukseen, jos näytetään, että tallenne oli tarkoitettu välittömästi toimitettavaksi elokuvana tarkastettavaksi.

Toivomusaloitteessa n:o 26 ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus antaisi pikaisesti eduskunnalle esityksen laiksi raakojen ja väkivaltaisten videofilmien lapsille levittämisen ehkäisemisestä.

Toivomusaloitteessa n:o 19 (1981 vp.) ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus nopeasti ryhtyisi toimiin seksuaali- ja väkivaltaviihteen leviämisen ja levittämisen ehkäisemiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa ja suojelemaan erityisesti lapsia ja nuorisoa tällaisten esitysten haittavaikutuksilta.

Valiokunta on käsitellyt asian ja todennut hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen tarpeelliseksi.

Saadun selvityksen mukaan väkivaltaa sisältävien tallenteiden katselu tekee asteittain mahdolliseksi sietää yhä voimakkaampaa väkivaltaa, mikä merkitsee ihmisen tunne-elämän ja persoonallisuuden vaurioitumista. Tämä on valiokunnan mielestä huolestuttavaa. Tämän päivän yhteiskunnan sosiaalisessa kehityksessä on muutoinkin selvästi havaittavissa tunteista vieraantumista ja sen mukanaan tuomaa persoonallisuuden tasapainoisen kehityksen häiriintymistä ja kyvyttömyyttä toiset ihmiset huomioon ottavaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Vaikka väkivaltatallenteiden katselu on vahingollista myös aikuisille, on valiokunnan käsityksen mukaan erityisesti nuoria ja lapsia suojeltava katselun haitallisilta vaikutuksilta. Varsinkin nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen taustalta on todettu löytyvän väkivaltakuvausten saatuja malleja. Väkivaltarikokset ovat myös viime aikoina olleet enenevässä määrin alaikäisten tekemiä ja entistä raa'empia.

Raakojen väkivaltatallenteiden levittämisen ehkäisemistä koskevan lainsäädännön kiireellisyttä korostaa se, että tällaisten tallenteiden tarjonta on merkittävästi kasvamassa. Tähän vaikuttavat kuva- ja äänitallennelaitteistojen yleistymisen sekä väkivaltaelokuvien laajentua kansainvälinen markkinointi.

Valiokunta katsoo kuitenkin, ettei pelkän rangaistussäännöksen ottaminen lainsäädäntöön, kuten hallituksen esityksessä ehdotetaan, ole riittävä. Poliisin suorittamien tarkastusten ja yksittäisten ilmoitusten varaan jäävä lainvastaisten tallenteiden ilmitulo on sattumanvaraista. Ennaltaestävästä vaikutuksesta huolimatta rangaistussäännöksellä ei voida näin ollen kyllin tehokkaasti estää väkivaltatallenteiden leviämistä.

Valiokunnan käsityksen mukaan levittämistarkoituksessa maahantuodut ja täällä valmistetut tallenteet on tarpeen saattaa ennakkoon tarkastettavaksi. Ennakkotarkastus on valiokunnan mielestä perusteltu siitä huolimatta, että kysymys olisi kodeissa ja muissa suljetuissa tilaisuuksissa tapahtuvasta katselusta. Katselulaitteistojen yleistymisen ja tekninen kehitys on nimittäin hämärtämässä julkisen esityksen ja kotikatselun välistä rajaa.

Ääni- ja kuvatallennealan yritystenkään kanalta ei ole hyvä ratkaisu, että niiden levittämien tallenteiden lainmukaisuus jää tulkinvaraisen rangaistussäännöksen varaan. Saadun selvityksen mukaan on tärkeää, että voi-

daan luoda yhdenmukainen tulkintakäytäntö ja että yrittäjät voivat saada ennakolta varmuuden tallenteiden lainmukaisuudesta.

Ennakkotarkastuksen tulisi valiokunnan käsityksen mukaan kuulua valtion elokuvatarkastamolle, jolla on asiassa kokemusta ja asian-tuntemusta. Tarkastusta koskeva lainsäädäntö ei ole kuitenkaan nyt käsiteltävänä olevan esityksen yhteydessä toteutettavissa. Valiokunta edellyttääkin, että hallitus ryhtyy kiireellisesti toimenpiteisiin tällaisen lainsäädännön valmistelun aloittamiseksi. Valmistelussa on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, tulisiko tallenteiden kieltooperusteet määritellä rajoitetummin kuin elokuvatarkastuksessa ja olisiko summaarista tarkastusmenettelyä pidettävä riittävänä. Tämän perusteella on ratkaistavissa, voidaanko ennakkotarkastuksesta säätää laventamalla elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) soveltamisalaa vai tulisiko asiasta säätää erillisellä lailla.

Kun ennakkotarkastus ei ole nyt toteutettavissa, on valiokunnan mielestä hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta tarpeen tiukentaa muin keinoin. Tällaisena keinona valiokunta pitää ensinnäkin sitä, että raakaa väkivaltaa sisältävän tallenteen valmistaminen ja maahantuonti levittämistarkoituksessa säädetään myös rangaistavaksi. Koska Suomessa markkinoilla olevat väkivaltatallenteet ovat ulkomailla valmistettuja, voidaan maahantuonnin kriminalisoinnilla selvästi tehostaa tallenteiden levittämisen ehkäisemistä. Valiokunta ehdottaakin lakiehdotuksen 26 §:n 1 momenttiin lisättäväksi asiaa koskevan säännöksen. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös lakiin epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä (23/27).

Ehdottaessaan väkivaltatallenteiden valmistamisen ja maahantuonnin säätämistä rangaistavaksi teoksi valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että 26 §:n 2 momenttiin lisätäisiin säännös, jonka mukaan valmistamisesta tai maahantuonnista ei kuitenkaan ole tuomittava rangaistusta, jos elokuvaan tai tallenteeseen sisältyvä esitys on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa elokuvien tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista.

Valiokunnan ehdottama maahantuonnin kriminalisointi koskee levittämistarkoituksessa maahan tuotavia väkivaltatallenteita. Henkilökohtaiseen käyttöön tapahtuva maahantuonti

ei siten olisi rangaistava teko. Valiokunta pitää tällaista ratkaisua perusteltuna, sillä juuri levittämistarkoituksessa maahantuodut väkivaltatallenteet muodostavat säänneltävän asian keskeisen alueen. Myös valiokunnan edellyttämä ennakkotarkastusjärjestelmä olisi käytännön syistä kohdistettava tällaisiin tallenteisiin.

Päättyessään edellä esittämänsä ratkaisuun valiokunta haluaa erityisesti korostaa vanhempien ja muiden huoltajien vastuuta, jos väkivaltatallenteita tuodaan henkilökohtaiseen käyttöön. Huoltajat ovat vastuussa siitä, etteivät lapset ja nuoret pääse katsomaan näitä tallenteita eivätkä pitämään niitä hallussaan.

Ehdottaessaan väkivaltatallenteiden maahantuonnin säätämistä rangaistavaksi teoksi valiokunta on tietoinen tullin valvontaresurssien vähäisyydestä. Samoin valiokunta on tietoinen siitä, että raajan väkivallan käsitteestä saattaa valvonnassa syntyä subjektiivisia tulkintoja ja niiden myötä epäyhdenmukaista käytäntöä. Nämä ovatkin syitä, joiden vuoksi valiokunta katsoo ennakkotarkastuksen parhaaksi keinoksi estää raakaa väkivaltaa sisältävien tallenteiden levittämistä. Maahantuonnin rangaistavaksi säätäminen onkin nähtävä väliaikaisena toimenpiteenä, joka on otettava uudelleen harkittavaksi ennakkotarkastusjärjestelmää valmisteltaessa. Sellaisenaan se kuitenkin lisää tässä vaiheessa säännöksen ennaltaestävää vaikutusta.

Maahantuonnin kriminalisoinnin lisäksi valiokunta ehdottaa 26 §:n 1 momentista poistettavaksi edellytyksen, jonka mukaan vain vastikkeesta tapahtuva tallenteen luovuttaminen yli 16 vuotta täyttäneelle olisi rangaistavaa.

Hallituksen esittämässä muodossa lakiehdotus tarjoaa kiertomahdollisuuksia, esimerkiksi erilaisten kerhojen jäsenten keskinäisen väkivaltakasettien vaihdon vastikkeetta. Valiokunnan mielestä lähtökohtana on oltava, että väkivaltakasettien levittäminen on kaikissa tapauksissa rangaistava teko.

Edelleen valiokunta ehdottaa 26 §:n 2 momentissa täsmennettäväksi 1 momentin rangaistussäännöksen soveltamisalan rajoitusta, joka koskee elokuvan tai tallenteen taiteellista arvoa. Valiokunta katsoo, että raakaa väkivaltaa sisältävän elokuvan tai tallenteen taiteellisen arvon tulee olla ilmeinen ennenkuin sen levittäminen tällä perusteella on sallittua.

Valiokunta ehdottaa lakiehdotukseen tehtäväksi vielä eräitä teknisiä tarkistuksia. Muilta osin valiokunta puoltaa ehdotuksen hyväksymistä sellaisenaan.

Koska valiokunta puoltaa käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen hyväksymistä hallituksen esityksen pohjalta, olisi lakialoite hylättävä. Samasta syystä valiokunta ehdottaa myös käsittelemiensä toivomusaloitteiden hylkäämistä.

Edellä esitetyn perusteella toinen lakivaliokunta, joka valtiopäiväjärjestyksen 45 §:n ja eduskunnan työjärjestyksen 24 §:n nojalla on valinnut puheenjohtajansa esittelijäksi antamaan tarpeellisia tietoja asiaa eduskunnan täysistunnossa käsiteltäessä, kunnioittaen ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana.

Laki

rikoslain 16 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään rikoslain 16 lukuun uusi näin kuuluva 26—28 §:

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

26 §

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai (poist.) luovuttaa taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun

liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivaltakuvaus* levittämisestä sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. (Poist.)

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen

taikka *ilmeisen* taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi, ei 1 momentin säännöstä myöskään sovelleta. *Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys elokuvien tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovutta-*

mista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

27 ja 28 §

(Kuten hallituksen esityksessä.)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä.)

Samalla valiokunta ehdottaa,

että lakialoitteeseen n:o 16 sisältyvä lakiehdotus hylättäisiin.

Vielä valiokunta ehdottaa,

että toivomusaloitteet n:o 19 (1981 vp.) ja 26 hylättäisiin.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 1983

Lopuksi valiokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi toivomuksen,

että hallitus kiireellisesti valmistuttaisi ja eduskunnalle antaisi esityksen, jossa säädetään tässä laissa tarkoitettujen liikkuvia kuvia sisältävien tallenteiden tarkastamisesta ennen niiden tarjoamista ostettavaksi, vuokrattavaksi taikka muulla tavalla luovutettavaksi.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Miettinen (osittain), varapuheenjohtaja Astala ja jäsenet Jaakonsaari, Kortessalmi (osittain), Lehtinen (osittain), Maijala (osittain), Mäkynen,

Nieminen-Mäkynen (osittain), Peltola, Piipari, P. Puhakka, Renlund, Ronkainen, Rönnholm, Starast (osittain) ja Ursin sekä varajäsen Paakkinen (osittain).